
KOPSAVILKUMS

Cilvēkdrošības koncepcijas ieviešana kopienu līmenī, tajā skaitā nevalstiskajās organizācijās

veidojusi
Inese VAIVARE

Nodevums ir projekta *Ilgspējīgas pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalsta un monitoringa sistēmas pilnveidošana* Latvijā aktivitāte. Projekts tiek īstenots sadarbībā EEZ un Sabiedrības integrācijas fondu. Projektu finansiāli atbalsta Islande, Lihtenšteina un Norvēģija. Par “Cilvēkdrošības koncepcijas ieviešana kopienu līmenī, tajā skaitā nevalstiskajās organizācijās” saturu atbild Latvijas Platforma attīstības sadarbībai.

Levads

Projekta "Ilgspējīgas pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalsta un monitoringa sistēmas pilnveidošana Latvijā" 2. pīlāra "Cilvēkdrošības koncepcijas attīstība" mērķis ir aktualizēt cilvēkdrošības koncepciju un sekmēt tās pielietošanu. Ņemot vērā citu iepriekš veiktu pētījumu rezultātus, šī aktivitāte fokusējas tieši uz kopienu līmeni – uz cilvēka-indivīda tuvākajā lokā esošo drošības apzināšanas un paaugstināšanas līmeni.

Aktivitātes ietvaros ir izstrādāti trīs materiāli:

- 1) teorētiskais ietvars cilvēkdrošības koncepcijas ieviešanai kopienās, tajā skaitā NVO;
- 2) praktiskās vadlīnijas cilvēkdrošības koncepcijas ieviešanai kopienās, tajā skaitā NVO;
- 3) labās prakses piemēri cilvēkdrošības koncepcijas ieviešanai, kas iegūti, pielietojot izstrādātās praktiskās vadlīnijas.

Praktiskās vadlīnijas ir galvenais aktivitātes rezultāts, tās balstītas uz teorētisko ietvaru un labās prakses piemēriem. Praktiskās vadlīnijas ietver trīs daļas – indivīda, kopienas un pašvaldības iespējamo rīcību cilvēkdrošības līmeņa paaugstināšanai.

Kopsavilkumā iekļauta būtiskākā informācija no teorētiskā ietvara un praktiskajām vadlīnijām, tomēr, lai pilnvērtīgi izmantotu cilvēkdrošības koncepciju un apzinātu labo praksi, ir nepieciešams iepazīties ar katru no materiāliem.

I

Teorētiskais ietvars

Cilvēkdrošības jēdziens pasaulē

Cilvēkdrošības jēdziens ir radies tikai pirms diviem gadu desmitiem. Tā pamati ielikti 1994. gadā, kad tika publicēts šai tēmai veltīts ANO Attīstības programmas (UNDP) Tautas attīstības pārskats (TAP). Pārskatā sniegtā definīcija „cilvēkdrošība ir brīvība no bailēm (*freedom from fear* – angļu val.) un brīvība no trūkuma (*freedom from want* – angļu val.)”¹ ir iesakņojusies un kļuvusi par vispārpieņemtu atskaites punktu tālākajiem pētījumiem.

Interese par cilvēkdrošību ir viļņveidīga. Pēdējo gadu laikā strauji pieaudzis šai tematikai veltītu pētījumu² un politikas iniciatīvu skaits. Tā iemesls ir globalizācijas ietekmes pieaugums uz cilvēka dzīvi: „Cilvēku pakļautība virknei globalizācijas radīto izpausmju uzliek papildu atbildību vienlaikus gan uz tiem politikas veidotājiem lokālā, nacionālā un starptautiskā līmenī, kuru lēmumu kvalitāte kļūst par drošības stiprināšanas līdzekļiem, gan pašiem indivīdiem, veidojot un izvēloties individuālās drošumspējas palielināšanas stratēģijas.”³

Cilvēkdrošības jēdziens apvieno globālo, reģionālo, nacionālo, lokālo (kopienas) un individuālo komponentu kopumu, kuriem ir gan stiprinoša, gan vājinoša (apdraudoša) ietekme. Tas arī izskaidro pētījumu par cilvēkdrošības daudzveidīgo raksturu. Kopumā ir sagatavoti pētījumi par vairāk nekā 140 valstīm⁴ un reģioniem⁵, kas tiešā vai netiešā veidā skar kādu no cilvēkdrošības aspektiem.

Cilvēkdrošības jēdziens Latvijā

Latvijā cilvēkdrošības jēdzienam ir pievērsta liela uzmanība, un tas piešķir Latvijai lielas politiskā kapitāla uzkrāšanas un tā izmantošanas iespējas kopienai, nacionālā un globālā līmenī. Latvijā par būtiskākajiem panākumiem var uzskatīt 2002./2003. gada TAP, kas pilnībā veltīts cilvēkdrošības tematikai un kurā ieviesti tādi jēdzieni kā drošumspēja, drošības sajūta, drošības sliekšnis, indivīda psiholoģiskās īpatnības un citi ievēribas cienīgi jauninājumi.⁶ Jāuzsver, ka kopienas aspekti šajā pētījumā ir vieni no centrālajiem. 2010.

1 Human Development Report 1994. Oxford: Oxford University Press, 1994, pp. 22-24. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf (skatīts 1.12.2013)

2 Amouyel, A. What is Human Security. *Human Security Journal*. Issue 1, 2006, pp.10-23; Bajpai, K. Human Security: Concept and Measurement. *Kroc Institute Occasional Paper*. No.19, 2000; Liotta, P. H. and Owen, T. Why Human Security? *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Seton Hall University, Winter/Spring 2006, pp. 37-54; Newman, E. Critical human security studies. *Review of International Studies*. Vol. 36, 2010, pp.77-94; Owen, T. *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*. <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2138.pdf>.

3 Ozoliņa Ž. Cilvēkdrošība: vai iespējams visaptverošs definējums? Ozoliņa Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 2012. – 17. lpp.

4 Tautas attīstības pārskati, kas veltīti CD tēmai, atrodami ANO datubāzē. http://hdr.undp.org/xmlsearch/reportSearch?&k=&t=human_security_and_conflicts:Human+security&orderby=year&lang=en&y=*&c=*&p=3 (Apvienoto Nāciju Attīstības Programmas mājaslapa; skatīts: 28.11. 2013)

5 Arābu valstīm (2009), Latīņamerikas un Karību salu valstīm (2009-10) un Austrumeiropas un Centrālāzijas valstīm (2005).

6 Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība. Rīga: ANAP, 2003. 58 – 81. lpp.

gadā pētījumus par cilvēkdrošību sāka divas grupas. F. Rajevska vadībā tika apskatīti cilvēkdrošības ekonomiskie un sociālie aspekti⁷, savukārt Ž. Ozoliņa vadībā tika izstrādāts visaptverošs cilvēkdrošības analīzes modelis, kura piemērošana ir apskatīta starptautiskā, nacionālā, kopienas un indivīda līmenī dažādos sektoros.⁸ Cilvēkdrošība ir kļuvusi par vienu no Latvijas Nacionālā attīstības plāna prioritātēm. Latvija ir unikāla valsts cilvēkdrošības teorētiskajos un pielietojamos izpētes aspektos, jo tradicionāli šo konceptu piemēro nemieru un trūkuma postītajās valstīs un reģionos, pārejas posma valstīs, bet attīstītajās – tikai īslaicīgi un fragmentāri, atkarībā no apdraudējuma rakstura. Līdz ar to Latvijai ir gan nepieciešamās zināšanas, gan prasmes un pieredze, lai izveidotu rokasgrāmatu prakses nodošanai dažādās valstīs un reģionos neatkarīgi no to attīstības līmeņa, jo cilvēkdrošība ir universāla vērtība, un kopš tās satura papildināšanas līdzās „brīvības no bailēm un trūkuma” ar vēl vienu pazīmi – cieņpilna dzīve⁹, nav pamata apgalvot, ka tas ir tikai kādam ģeogrāfiskam reģionam raksturīgs tematiskais loks.

Latvijas uzkrātā cilvēkdrošības analīzes un tās piemērošanas prakse var būt noderīga, gatavojoties Latvijas prezidentūrai ES Padomē 2015. gadā. Tas būs ES Attīstības gads, ANO TM pārskatīšanas gads, tas būs Austrumu partnerības samita Rīgā gads. Šos trīs pasākumus iespējams savienot ar „cilvēkdrošības cementu”.

Kopienas jēdziens

Neviennozīmīgs ir jēdziena ‘kopiena’ lietojums un izpratne. Kopiena var tikt identificēta ar tajā pastāvošajām nevalstiskajām organizācijām kā svarīgiem drošības gādniekiem. Taču jāprecizē, ka kopienas tomēr veido daudz plašāku elementu kopumu. Pirmkārt, kopiena ir vieta, kurā atrodas cilvēka drošībai svarīgi materiālie resursi – tas ir pašvaldības budžets un citi finanšu līdzekļi (piemēram, starptautiskā palīdzība vai piesaistīti privāti līdzekļi), infrastruktūra, iestāžu tīkls (skolas, kultūras centri, pašvaldības nams u.c.), apkārtējā vide un tās kvalitāte. Otrkārt, politiskie resursi ir saistīti ar pašvaldības darbību, tās demokrātiskumu un atvērtību, iestādēm, kuras īsteno uz cilvēku orientētas politikas – policiju, atbalsta politikām cilvēkiem, kuri nonākuši grūtībās, un daudziem citiem rīcībpolitikas komponentiem, kuri īstenojami kopienas līmenī. Treškārt, kopienas veido arī formalizēti nevalstiskie dalībnieki – nevalstiskās organizācijas (NVO). Jo plašāks uz kopienas orientētu NVO skaits, jo lielākas iespējas nodrošināt cilvēkdrošību stiprinošas individuālās stratēģijas. Ceturtkārt, kopienas veido neformālo atbalsta tīklu un personisko attiecību kopumu, ko nodrošina sociālie tīkli un cilvēks-cilvēks attiecības. Tieši kopienas līmenī cilvēkdrošību var garantēt ar personiskiem, neformāliem atbalsta tīkliem daudz lielākā mērā nekā nacionālā līmenī, jo ir iespēja tieši un precīzi reaģēt uz konkrēta indivīda bailēm, riskiem un pat apdraudējumiem. Piektkārt, kopienas veido apkaimē dzīvojošie indivīdi, kur katram no tiem ir savi drošumspējas līdzekļi, kas var kalpot kopienas un citu cilvēku labā.

7 Rajevska F. *Cilvēkdrošība Latvijā: riski un izaicinājumi*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012.

8 Ozoliņa Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 2012.

9 Owen, Taylor. *Challenges and opportunities for defining and measuring human security*. <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2138.pdf> (skatīts: 1.12.2013.); Tadjbakhsh S., Chenoy A.M. *Human Security. Concepts and implications*. London, NY: Routledge, 2007.

Cilvēkdrošības jēdziens kopienās

Lai izdalītu no plašā cilvēkdrošības (CD) analīzes klāsta svarīgāko kopienu līmeņa pētījumiem, varam atsaukties uz Edvardu Ņūmenu (*Edward Newman*), kurš veicis cilvēkdrošības definīciju apkopojumu. Tajās atspoguļojas dominējošās pieejas četros virzienos:

Pirmais ir ANO definējums (cilvēkdrošība ir brīvība no bailēm un brīvība no trūkuma), kuru apzīmē kā plašo interpretējumu un kuram ir ierobežots analītiskais potenciāls. Taču kopienu analīzes līmenim tas var kalpot kā atskaites punkts, identificējot apdraudējumus un riskus, kas palīdz noteikt, vai CD problēmu intensitātes līmenis ir augsts, vidējs vai zems. Ja CD riskus ir iespējams ievietot „baiļu un trūkuma” kategorijā, ir nepieciešama tūlītēja rīcība un, iespējams, kopienai nepieciešami starptautiska atbalsta mehānismi.

Otro raksturo kā šauru definējumu, jo tas attiecas uz draudiem cilvēkiem bruņotu konfliktu gadījumā, kā arī represīvām valdībām un vāju valstu situācijām. Minētais definējums galvenokārt ir attiecināms uz politisko un personisko CD jomu. Kopienu līmenī, analizējot visus CD aspektus, šīs divas jomas uzrāda vislielāko apdraudējumu skaitu, un tad arī attiecīgi jāizvēlas lokāli un starptautiski risinājumi.

Trešā grupa aptver tos cilvēkdrošības definējumus, kas attiecas uz rīcībpolitiku un tās efektivitātes palielināšanu. Ņūmens min, ka cilvēkdrošības jēdziens kalpo par ietvaru dažādu netradicionālu draudu novēršanas risinājumu meklējumiem – AIDS/HIV, narkotikas, terorisms, cilvēku tirdzniecība, kājnieku mīnas un citi. Viņš uzsver, ka šāda pieeja palīdz panākt šo draudu aktualizēšanu un iekļaušanu politiskajā dienaskārtībā. Par nepieciešamību padarīt CD konceptu darbīgu un integrētu rīcībpolitikās runā arī Šarbanu Tadžbakša (*Shahrbanou Tadjbakhsh*), norādot uz valstu un starptautisko organizāciju darbībā trūkstošo nepieciešamo rādītāju kopumu, kas kalpotu par atskaites punktu tiem politiskā procesa dalībniekiem, kuri ir atbildīgi par cilvēkdrošības kā sabiedriskā labuma nodrošināšanu. Viņa norāda, ka konkrētu draudu gadījumā tradicionālās institūcijas var izrādīties bezspēcīgas to novēršanā, tomēr to rīcībā ir līdzekļi, lai nepieciešamības gadījumā varētu uz tiem operatīvi atbildēt, ietverot gan krīžu īstermiņa risinājumus, gan arī ilgtermiņa politiku izstrādāšanu.¹⁰ Līdz ar to šīs pieejas centrā ir valstu valdību un pašvaldību lēmumu pieņemšanas pakārtošana cilvēkdrošības nodrošināšanai, nospraužot konkrētās minimālās labklājības robežas, kas vēlreiz apliecina nepieciešamību definēt cilvēkdrošības robežas valsts, indivīdu un starptautisko organizāciju mijiedarbības ietvarā.

Kā ceturto Ņūmens izvirza skaidrojumu, kura būtība slēpjas centienos integrēt cilvēkdrošību esošajās starptautiskajās drošības studijās¹¹ un kurš lielā mērā ir saistīts ar attālināšanos no definējuma, kas ir jēgpilns attīstības valstīm, bet nav pielietojams citur un ir virzīts visaptveroša analītiska modeļa virzienā.

Iepriekš minētie Latvijas pētnieku CD universālā modeļa meklējumi palīdz izdalīt no visa komponentu spektra tos aspektus, kuri ir nozīmīgi CD kopienas līmenī. Pamatojoties uz

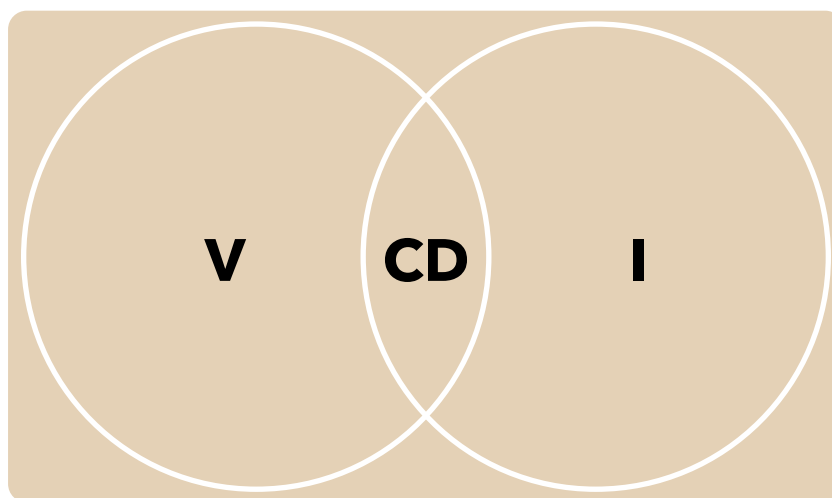
¹⁰ Tadjbakhsh, S. *Human Security: Concepts and Implications. With an Application to Post-Intervention Challenges in Afghanistan*. Centre for Peace and Conflict Resolution. 2005, pp. 8,9.

¹¹ Newman, E. *Critical human security studies*. *Review of International Studies*, 2010, 36, pp. 79-81.

Ņūmena minētajām četrām CD definīciju grupām, iespējams izveidot tiem atbilstošus analīzes modeļus.

Cilvēkdrošības būtība ir meklējama un atrodamā cilvēka, valsts un starptautiskās vides attiecību mijiedarbības augstākās intensitātes telpā. Valsts rīcībā esošie materiālie nosacījumi paši par sevi nevar drošību un cilvēka personiskās izjūtas, kuras var svārstīties no bailēm līdz varenībai. Materiālo resursu kopums automātiski nenosaka to, ka cilvēkam ir skaidra rīcības stratēģija apdraudējuma gadījumā.

Ja mēģinām modelēt cilvēkdrošības intensīvākās darbības telpu, kurā ir iespējama cilvēka drošumspējas vairošana, tad tā ir meklējama tur, kur vienlīdz augstā līmenī ir attīstīti objektīvie drošības nosacījumi (brīvība no trūkuma), kā arī indivīda spēja no objektīvo resursu „kārbas” izmantot līdzekļus, kas nepieciešami viņa individuālās drošības stratēģijas veidošanai un draudu novēršanai (brīvība no bailēm). Cilvēkdrošības koncepta kodolam ir jābalstās uz indivīda drošumspējas vairošanu, kas „paplašina cilvēka izvēli”¹², nevis paļaujas uz gataviem drošības risinājumiem, kurus piedāvā valsts, kopiena vai starptautiska organizācija. Šajā gadījumā akcents tiek likts uz indivīda aktīvu rīcību draudu un risku mazināšanā iepretim pasīvai nogaidīšanas taktikai. Minētais raksturojums var tikt uzskatīts par cilvēkdrošības tradicionālo modeli, uz kura pamata var attīstīt citus iespējamās cilvēkdrošības izpausmes veidus (sk. 1. zīm.)

1. zīmējums

Tradicionālais cilvēkdrošības modelis

Ar jēdzienu ‘valsts’ saprotama noteiktā teritorijā dzīvojošu iedzīvotāju politiskās un sociālās organizācijas forma, kuru veido tās materiālais pamats (resursi, teritorija, iedzīvotāji), pārvaldes un organizācijas uzturēšanas institūti (izpildvara, tiesa, parlaments, ierēdniecība, likumi, normas) un valsts ideja/mērķis – totalitāte, kurai kalpo iepriekšējie divi komponenti (vērtības, ideoloģijas, nacionālā identitāte).¹³ Secinot varam apgalvot,

12 Tadjbakhsh S., Chenoy A.M. *Human Security. Concepts and implications*. London, NY: Routledge, 2007. Pp. 116-120.

13 Sk.: Buzan, B. *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf, 1991; Dyson, K.H.F. *The State Tradition in Western Europe*. Oxford: Martin Robertson, 1980; Migdal, J.S. *Strong Societies and Weak States: State-society relations and state capabilities in the Third World*. Princeton: Princeton University Press, 1988.

ka tieši valsts ir galveno cilvēkdrošības resursu turētāja un pārvaldītāja, kas nodrošina cilvēkdrošības materiālos un daļēji nemateriālos komponentus, kas pieejami/nepieejami indivīdam.

No minētajiem trim valsts komponentiem cilvēkdrošībai svarīgākie resursi ir ekonomikā (iekšzemes kopprodukta apjoms, tautsaimniecības struktūra, konkurētspēja, vidējie ienākumi uz saimniecību, nodarbinātība un citi rādītāji); politiskajā sistēmā (valdību stabilitāte, skaidrs likumdošanas process, atklāta un iesaistoša politisko lēmumu pieņemšanas procedūra, valsts un sabiedrības pārvaldības efektīvi mehānismi, līdzdalība, pilsoņu brīvības un citi); sociālajā politikā (pabalstu pieejamība, sociālās politikas atbilstība sabiedrības interesēm, ģimenes politika, jaunatnes politika un citi); sabiedriskajā sektorā (kultūras pieejamība, ticības brīvība, identitāte, kopienas atbalsts, sociālie tīkli un citi); un iekšlietās un tieslietās (mehānismi indivīdu drošības garantēšanai, tiesu pieejamība, stāvoklis cietumos, korupcijas līmenis un citi). Atkarībā no valsts īpatnībām un cilvēkdrošības stāvokļa minētie rādītāji var tikt papildināti, kombinēti un radīti jauni. To atlase būs atkarīga no pētījuma vai rīcībpolitikas mērķa.

Ja valsts ir resursu turētāja, tad valsts ir arī tā, kura nodod indivīdiem to rīcībā drošumspējas veidošanas līdzekļus. Valsts rīcībā ir divas līdzekļu grupas, kuras var saukt arī par līmeņiem. Pirmais ir starptautiskais un iekšpolitiskais līmenis, kurā ietilpst likumu izstrāde un uzlabošana, starptautisko normu un cilvēktiesību ievērošana, ilgtermiņa stratēģiju izstrāde, kā arī labvēlīgas vides radīšana pilsoniskajām aktivitātēm un indivīdu iedrošināšanu uz aktīvu rīcību. Ja rīcībpolitiku pamatā ir cilvēkdrošības veicināšana, tad, kā raksta Kerolaina Tomasa, valsts īsteno atbildīgu politiku lielākas sociālās vienlīdzības panākšanā, kas vienlaikus iedrošina indivīdu uz lielāku līdzdarbību politiskajos procesos.¹⁴ Līdz ar to cilvēks kļūst līdzatbildīgs par valsts un sabiedrības attīstības virzību. Rezultātā ieguvēji ir politikas veidotāji, jo iegūst lielāku sabiedroto loku. Savukārt tas mazina plaisu starp varu un sabiedrību, jo indivīdiem jāuzņemas atbildība par lēmumiem, kuru tapšanā paši ir piedalījušies.

Indivīda vēlmi un spēju vairot savu drošumspēju ietekmē vairāki elementi. Pirmkārt, tās ir zināšanas, kuras cilvēks ir uzkrājis un turpina vairot. Ne velti viena no klasiskajām zināšanu definīcijām apgalvo, ka „zināšanas ir spēja rīkoties”¹⁵, norādot uz to dinamisko, nevis statisko raksturu. Jo lielāks ir cilvēka zināšanu apjoms, jo lielākas iespējas, ka indivīds līdzdarbosies drošumspējas vairošanā. Otrkārt, svarīga ir indivīda motivācija piedalīties draudu un risku novēršanā un savu drošumstratēģiju izstrādāšanā. Zināšanas, kuras nav papildinātas ar paša indivīda motivāciju rīkoties un pieņemt lēmumus, var palikt pasīvā stāvoklī tikai kā ideju kopums bez pievienotās vērtības. Treškārt, atbildība par izvēlētajām stratēģijām, to īstenošanas sekām savai dzīvei un sabiedrībai kopumā. Ceturtkārt, līdzdalība valsts un sabiedrības dzīvē ir vēl viens nosacījums cilvēkdrošības stiprināšanai. Ja netiek izmantoti starpnieki, institūti, formālie un neformālie sociālie tīkli, var mazināties pieeja valsts piedāvātajiem resursiem, jo visefektīvāk pieeja valsts piedāvātajiem cilvēkdrošības resursiem notiek ar līdzdalību nodrošinošu kanālu palīdzību. Piektkārt, cilvēka attieksme

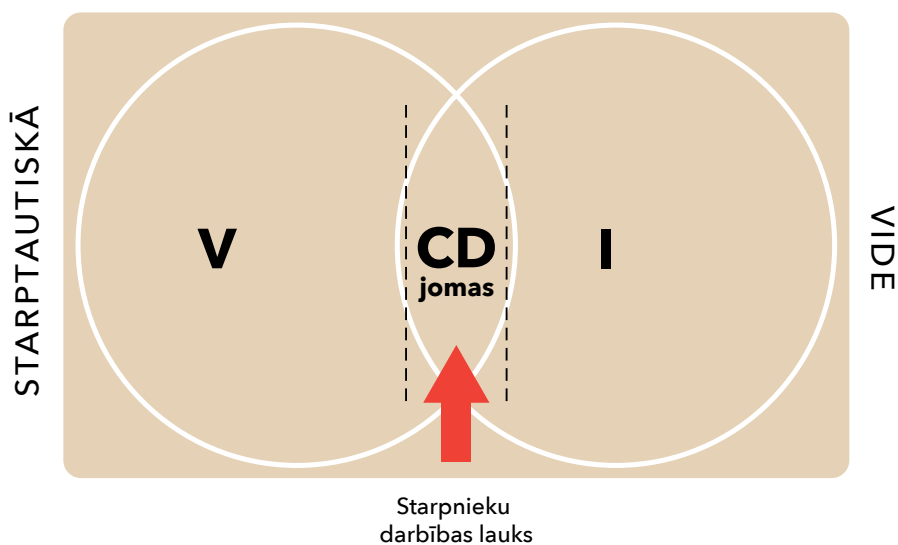
14 Thomas, C. Global Governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, Vol. 22, No. 2, p. 161

15 Stehr, N. *Knowledge Politics: Governing the Consequences of Science and Technology*. Boulder, CO: Paradigm Publishers, 2005.

pret riskiem. Ikviens indivīda dzīve atgādina ciklu, kurā notiek pāreja no vienas krīzes uz otru. Ja cilvēks ir attīstījies un pielieto risku vadības iemaņas, tad risks var kļūt par attīstību un drošumspēju stiprinošu faktoru.

Tā kā cilvēkdrošības jēdziena atskaites punkts ir valsts un indivīda savstarpējo attiecību spektrs, viens no būtiskākajiem jautājumiem ir saistīts ar to starpnieku noteikšanu, kuri palīdz cilvēkam uzturēt saikni ar valsti un ārējiem spēlētājiem. Starpnieki, no kuriem svarīgākie ir cilvēka apkaimē esošie valstiskie un nevalstiskie dalībnieki, kuri kopienas līmenī ir uzskatāmi par noteicošajiem drošumspējas veidošanā. Tiešā veidā cilvēka un valsts attiecības ir gandrīz neiespējami uzturēt, tādēļ starpnieki kļūst gan par resursu, gan par kanālu, caur kuru notiek transakcijas CD vairošanai. Viens no iemesliem, kādēļ demokrātiskajās valstīs cilvēkdrošības līmenis ir augstāks nekā citās, ir liela skaita un daudzveidīgas kompetences starpnieku tīklu pastāvēšana. Šajā kategorijā ietilpst pašvaldības, lokālās atbalsta grupas, nevalstiskās organizācijas, sociālie tīkli, baznīca, epistēmiskās kopienas, sociālie darbinieki, lokālie līderi un citas vienības, kuras pietuvinātas indivīdam un tā vajadzību apzināšanai un atbalsta sniegšanai. Var pieņemt, ka attiecības starp valsti un cilvēku var tikt uzturētas bez starpniekiem, taču tas var notikt, ja indivīda drošumspēja ir augstā līmenī un cilvēka informētība un zināšanu kopums par iespējam mazināt riskus un nodrošināt savu drošību ir pietiekamas. Taču arī pie visnotaļ bagātīga objektīvo faktoru kopuma cilvēkam var būt nepieciešami neliela mēroga, specifiski atbalsta pasākumi. Starpnieku tīkla apzināšana un izmantošana ir daļa no cilvēkdrošības zonas stiprināšanas un ilgtspējas nodrošināšanas.

Piedāvātais cilvēkdrošības modelis uzmanības centrā novieto drošumspējas zonu, kurā atrodas objektīvo un subjektīvo, valsts, kopienas un cilvēka uzkrāto un pieejamo līdzekļu un darbību kopums, kuru indivīds izmanto savas drošumspējas stiprināšanai. Šajā modeli uz līdzvērtīgiem pamatiem ir apkopoti galvenie cilvēkdrošības elementi – valsts, kopienas, indivīda resursi un starpnieku piedāvātās iespējas. Starptautiskā vide šajā gadījumā ir telpa, kurā norisinās drošumspējas stiprināšana.

2. zīmējums

Universālais/dinamiskais cilvēkdrošības modelis

Situācijas analizē universālā modeļa izmantošanai ir vairākas būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar citiem. Pirmkārt, tas paredz iekļaujošu, nevis izslēdzošu pieeju cilvēkdrošībai, jo no pētījuma uzmanības loka netiek izslēgti vieni vai otri cilvēkdrošības aspekti. Visaptveroša pieeja nenozīmē to, ka noliegti vai vērtības ziņā zemāki ir pētījumi, kuri analizē kādu šaurāku cilvēkdrošības jomu, piemēram, sociālo drošību.

Otrkārt, ar universālā modeļa palīdzību ir iespēja paraudzīties uz cilvēkdrošību kā dinamisku, nevis statisku procesu. Tā kā uzmanības lokā ir valsts, starpnieku, cilvēka un starptautiskās vides mijiedarbība, tad analīzes rezultātā var nonākt pie neierobežota daudzuma dažādu drošumspējas risinājumu, apzinoties to pozitīvos ieguvumus un arī riskus. Dinamiskā pieeja cilvēkdrošībai nodrošina to, ka, mazinoties drošumspējas zonai valsts vai indivīda virzienā, ir iespējama politiku pārskatīšana un piemērošana atbilstoši indivīda, sabiedrības, kopienas un valsts kopumā vajadzībām un tā brīža situācijai.

Treškārt, piedāvātais modelis atšķirībā no citiem daudz lielāku uzmanību un lomu piešķir pašam cilvēkam un viņa līdzdalībai savas un citu drošumspējas stiprināšanā (augšupejoša pieeja CD). Nenoliedzot noteiktu materiālu nosacījumu kopuma nepieciešamību cilvēkdrošības garantēšanai, tomēr jāatzīmē, ka bez indivīda un kopienas dalības tie var palikt arī neizmantoti. Šajā modelī cilvēks ir tikpat atbildīgs par cilvēkdrošību kā valsts.

Ceturtkārt, modelī iekļautais starpnieku elements padziļina izpratni par cilvēka iespējām realizēt savas drošības vajadzības. Būtu pārspīlēti apgalvot, ka citi autori, kas ir analizējuši cilvēkdrošību ar viena vai otra teorētiska ietvara palīdzību, būtu ignorējuši starpniekus, tomēr lielākoties tie bija noreducēti uz NVO un minēti kā pakārtoti valstij. Šajā gadījumā starpnieki kļūst par valsts un indivīda sadarbības neatņemamu sastāvdaļu un pat sabiedroto, jo, pieaugot indivīdu vajadzībām pēc daudzveidīgiem pakalpojumiem un līdzekļiem potenciālo risku un draudu novēršanai, nepieciešami dalībnieki ar specializētām zināšanām un prasmēm, kas pietuvināti cilvēkiem viņu dzīves vietās.

Cilvēkdrošības jomas un dalībnieki, kā arī tabula, kurā apkopoti rādītāji, kuru apzināšana un piemērošana konkrētās kopienas situācijai var palīdzēt veidot „cilvēkdrošības resursu karti”, atrodami pilnajā pētījuma tekstā.

II

Praktiskās vadlīnijas

Praktisko vadlīniju saturs

Cilvēkdrošības pieeja nesniedz gatavas atbildes, receptes un risinājumus bažu un baiļu pārvarēšanai, bet liek cilvēkam aizdomāties, kāpēc bažas ir radušās, un uzņemties atbildību par savu bažu un baiļu pārvarēšanu. Tādēļ praktiskās vadlīnijas sniedz padomu, kā aktīviem cilvēkiem un nevalstiskajām organizācijām izziņāt pašiem sevi un kā, kopā darbojoties, mēģināt rast risinājumus gan pavisam vienkāršām problēmām, gan arī tādām, kas prasa iedzīvotāju vērsanos pie pašvaldības un citām NVO.

Praktiskajās vadlīnijās par NVO tiek saukta jebkura formāla un neformāla organizācija, kas darbojas vienas vai vairāku pašvaldību teritorijās ar mērķi uzlabot dzīves kvalitāti. Savukārt termins 'kopiena' apzīmē iedzīvotāju kopu, kuru apvieno mērķis uzlabot dzīves kvalitāti noteiktā apkaimē vai vietā. Tas nozīmē, ka vienas pašvaldības teritorijā var būt vairākas kopienas, kas rūpējas par apkaimēm jeb noteiktu daļu no pašvaldības teritorijas. Tajā pat laikā kopiena var aptvert arī tos iedzīvotājus, kas jau darbojas kādā NVO, un tādā veidā var pārklāties ar jau pierasto jēdzienu 'nevalstiskās organizācijas (NVO)'.

Praktiskajās vadlīnijās ir sniegti rīki, kurus var izmantot indivīds un/vai nevalstiskā organizācija, ja vēlas aktīvi palielināt savu, savu tuvāko/līdzcilvēku un apkaimes drošību. Praktiskās vadlīnijas ikviens var izmantot gan individuāli, lai izprastu savas personiskās bailes un bažas, gan domubiedru grupā. Ja praktiskās vadlīnijas lieto domubiedru grupa vai NVO, ieteicams gan iepazīties ar cilvēkdrošības pieeju, gan pieaicināt moderatoru no citas NVO, lai veiksmīgāk identificētu bažas un izstrādātu risinājumus. Savstarpējā mācīšanās un pieredzes apmaiņa starp vairākām NVO ir veids, kā salīdzināt, analizēt un rast risinājumus ar cilvēkdrošību saistītām problēmām. Cilvēkdrošība nav tikai sabiedrības līdzdalības veicināšana, tā ietver krietni vairāk, jo cilvēkdrošība kopienās nozīmē to, ka kopiena un NVO strādā ar savām bažām un raizēm, mēģinot rast risinājumus. Praktiskajās vadlīnijās ir iekļauta arī nodaļa pašvaldību darbiniekiem, lai parādītu iespējas, ko pašvaldība var darīt savu iedzīvotāju labā. Tādēļ lasītājs var izlasīt tikai to nodaļu, kas attiecas uz viņu, vai arī lasīt visu rokasgrāmatu, lai gūtu ieskatu cilvēkdrošībā no dažādiem skatu punktiem.

Praktiskajās vadlīnijās ietvertie piemēri ir aizgūti no darba grupu pieredzes Latvijā vairākās vietās, kurās iedzīvotāji jau ir uzsākuši savu ceļu uz drošības palielināšanu. Cilvēkdrošība kopienās ir pavisam jauna pieeja, līdz ar to piemēru NVO praksē nav daudz.

Ko darīt indivīdam?

Cilvēkdrošības pamatā ir katra cilvēka personīgā drošības sajūta – Cik droši es jūtos šodien? Cik droši es jūtos, domājot par rītdienu? Ko man darīt, ja es nejūtos droši?

Cilvēka nedrošība ir unikāla, bet galvenais ir jautājums – kāpēc viņš raizējās? Vai viņš var

ietekmēt apstākļus sev apkārt? Tas nozīmē, ka daļa indivīda bažu var būt saistītas ar viņu pašu (piemēram, cilvēks jau daudzus gadus nav bijis kvalifikācijas celšanasursos), gan atrasties ārpus viņa ietekmes (piemēram, lielā salā notiek avārija apkures sistēmā).

Ja cilvēks ir sastapies ar bažām, viņš veido individuālo rīcības stratēģiju, kā pārvarēt bailes, izmantojot to, ko viņš prot un zina. Personīgā pieredze, radu un draugu ieteikumi, izdoma un radoša pieeja situācijai, pozitīvs noskaņojums, cerība, uzņēmība, racionāla dzīves plānošana un gatavība riskēt ir labs pamats savu bažu pārvarēšanai un savas unikālās izdzīvošanas stratēģijas izveidošanai.¹⁶

Kur var meklēt palīdzību un atbalstu:

- ▶ **Godīgi atzīt sev savas bailes un apsolīt tās pārvarēt** – vienoties pašam ar sevi par rīcību. Visvienkāršākais ir saprast savas bažas, tās uzrakstīt uz papīra un izvēlēties dažas, kuras esmu gatavs pārvarēt. Bažu pārvarēšana nozīmē arī reālu rīcību. Ja esi apņēmies apmeklēt kursus, tad apmeklē, nevis padodies pēc pirmajām nodarbībām.
- ▶ **Vietējā NVO.** Gandrīz katrā novadā ir nevalstiskas organizācijas, kuru uzmanības lokā ir gan sociālās jomas jautājumi, gan arī iedzīvotāju aktivitātes palielināšana. NVO var būt gan formāli reģistrētas kā biedrības, gan arī pastāvēt kā neformālas grupas, kas sanāk kopā, lai risinātu novadam un kopienai svarīgus jautājumus (piem., bērnu rotaļlaukuma ierīkošana).

Ja indivīdam kā kopienas pārstāvim un dalībniekam ir vēlme:

- a) līdzdarboties savas vides kvalitātes uzlabošanā, pārvarēt savas bažas un palīdzēt citiem;
- b) piedalīties attīstības virzienu definēšanā;
- c) iesaistīties lēmumu pieņemšanā par attīstības idejām;
- d) dalīties ar savām zināšanām un prasmēm;
- e) iegūt jaunas zināšanas un prasmes;
- f) īstenot projektus, kuru rezultātā Tu redzi, kā mainās kopienas dzīve;
- g) sākt jaunas aktivitātes kopienā (piemēram, sociālā uzņēmējdarbība);
- h) sākt ekonomiskās aktivitātes;
- i) veidot kopienas un novada piederības sajūtu,

tad, visticamāk, indivīds ir gatavs darboties ne tikai viens, bet arī palīdzēt citiem, meklējot domubiedrus. Tiesa, ne vienmēr līdzcilvēki idejas akceptēs uzreiz, taču ir vērts sākt, lai mainītu vidi sev apkārt.

- ▶ **Pašvaldībā.** Ne velti pašvaldība tiek saukta par iedzīvotājiem tuvāko valsts varu. Tādējādi cilvēks var lūgt pašvaldībai gan padomu, gan palīdzību. Pašvaldības sociālais dienests var sniegt padomu un palīdzību jebkurā krīzes situācijā, kas skar iedzīvotājus.

16 Reinholde I., Ozoliņa Ž., Ijabs I. „Cilvēkdrošība Latvijā: krievu kopienas skatījums”. Ozoliņa Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: No idejas līdz praksei*. Zinātne, 2012, 343.-345. lpp.

- ▶ Meklēt informāciju novada vai pagasta informācijas aprites punktos – bibliotēkā, skolā, novadpētniecības muzejā.

Svarīgi atcerēties, ka:

- ▶ Katram cilvēkam ir bažas un raizes, kuras dažos dzīves posmos var būt intensīvākas, bet citos ne.
 - ▶ Ja esi atpazinis savas bažas, tad Tu neesi viens.
 - ▶ Uzrunā savus kaimiņus un paziņas, apjautājies par viņu bažām, jo, iespējams, arī viņus uztrauc līdzīgas problēmas.
 - ▶ Izrādi iniciatīvu, ja redzi, ka arī kaimiņus uztrauc tādi paši jautājumi kā Tevi. Pilnīgi iespējams, ka kaimiņi gaida, lai kāds uzsāktu rīkoties.
-

Ko darīt NVO?

Jebkurš darbs, ko uzsāk NVO vai neformālās grupas kopienā vai novadā, būtu jā sāk ar jautājumu: „Ko mēs jau esam izdarījuši, lai uzlabotu apkārtējo vidi, drošību un dzīvi novadā, pilsētā vai apkaimē?” Jebkura sakārtota atpūtas vieta, atjaunots bērnu rotaļlaukums, ierīkoti soliņi vietējā parkā, sakopts vietējais parks, izveidota brīvprātīgo patruļa, lai palīdzētu sākumskolas skolēniem šķērsot šoseju, ir ieguldījums cilvēkdrošībā. Tādēļ, NVO uzsākot darbu pie cilvēkdrošības ieviešanas, ir ieteicams veikt šādu labo darbu uzskaiti. Liela daļa no šiem darbiem, iespējams, tikuši paveikti ar aktīvu cilvēku līdzdalību, neprasot pašvaldības finansējumu, un tas apliecina, ka cilvēki var un spēj vienoties par kopīgu rīcību situācijas uzlabošanai.

Ja apkaimē vai novadā ir kāda NVO vai neformāla draugu vai biedru grupa, tad tieši šādas grupas var visveiksmīgāk palīdzēt risināt cilvēkdrošības jautājumus:

- 1) NVO un/vai neformālās grupas mudina iedzīvotājus meklēt risinājumus savām problēmām;
- 2) NVO un/vai neformālās grupas spēj elastīgāk un ātrāk reaģēt uz izaicinājumiem nekā publiskās pārvaldes iestādes (piemēram, palīdzēt cilvēkam krīzes situācijā);
- 3) NVO un/vai neformālo grupu rīcībā ir pieredze un zināšanas, kuru bieži nav viena cilvēka rīcībā (piemēram, informācija, zināšanas, kā atrisināt vienu vai otru jautājumu).

Lai uzsāktu cilvēkdrošības ieviešanu, NVO nepieciešams:

- ▶ izveidot darba grupu;
 - ▶ izvēlēties vai uzaicināt moderatoru;
 - ▶ veikt jau paveikto labo darbu uzskaiti;
 - ▶ vienoties par darba grupas scenāriju.
-

NVO sadarbība

NVO Latvijā var apvienoties dažāda veida tīklos un platformās. Tā, piemēram, ir izveidota globāla sadarbības platforma nevalstiskajām organizācijām, lai novērstu bruņotus konfliktus – Pilsoniskās sabiedrības cilvēkdrošības tīkls (angļu val. – The Civil Society Network for Human Security).¹⁷ Arī valstu līmenī ir izveidots Cilvēkdrošības tīkls (Human Security Network (HSN)).

Lai arī Latvijā cilvēkdrošības jomā ir jāpievēršas vairāk veselības drošības un sociālajai drošībai, nevis iedzīvotāju fiziskai drošībai bruņotos konfliktos, tādā veidā ir iespējams identificēt Latvijas pieredzi un labu praksi cilvēkdrošības problēmu risināšanai. Cilvēkdrošības jomā pastāv tā sauktā „reģionālā pieeja”, kas ir balstīta uz reģiona specifiskām vajadzībām.¹⁸ Un, lai arī cilvēkdrošības kontekstā ar reģioniem parasti saprot lielas teritorijas (piem., Vidusāzija vai Ziemeļāfrika), Latvijā reģionālais konteksts var izpausties gan plānošanas reģionu līmenī, gan atsevišķu novadu līmenī.

Svarīgi atcerēties, ka:

- ▶ Katra cilvēka bažas ir būtiskas.
- ▶ NVO var apzināt kopienas locekļu bažas un palīdzēt viņiem rast risinājumus.
- ▶ NVO ir jājautā cilvēkiem par viņu bažām un rūpēm, nevis jāpieņem, ka bažas jau ir zināmas.
- ▶ Cilvēkdrošības ieviešana kopienās ir ilgstošs un regulārs darbs.
- ▶ NVO, ieviešot cilvēkdrošību, var sastapties ar grupas dalībnieku pasivitāti.
- ▶ Katram dalībniekam, kas piedalās darba grupās, ir jāuzņemas kāds darbiņš, ko paveikt kopienas labā.

Ko darīt pašvaldībām?

Pašvaldības kā iedzīvotājam tuvākā valsts vara vislabāk spēj veidot vietējās kopienas aizsardzības stratēģijas un tīklus, ņemot vērā kopienas vajadzības. Turklāt pašvaldības cilvēkdrošības ieviešanai var izmantot gan aizsargājošo pieeju, gan kopienas spējināšanas pieeju. Tas nozīmē, ka pašvaldībai ir zināmā mērā duāla loma cilvēkdrošības ieviešanā. No vienas puses, tā var pildīt „aizsargājošā tēva” vai „zivs devēja” lomu un mesties palīgā iedzīvotājiem ikreiz, kad rodas lielāka vai mazāka problēma. Taču šī loma ilgtermiņā veicina iedzīvotāju atkarību no pašvaldības palīdzības un prasa ievērojamus finanšu līdzekļus. No otras puses, pašvaldība var ieņemt „pamudinātājas” vai „makšķeres devējas” lomu, mudinot un palīdzot NVO un kopienas organizācijām celt to kapacitāti, piedalīties lēmumu pieņemšanā un lēmumu ieviešanā.

¹⁷ The Civil Society Network for Human Security. <http://www.humansecuritynetwork.net/>

¹⁸ Human Security: Approaches and Challenges. Pp.8. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001593/159307e.pdf>

Spēcināta kopiena ir tāda, kas spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanu vietējā līmenī, savstarpēji sadarbojas, ir organizēta un paļaujas uz saviem spēkiem (t.i., savām zināšanām un prasmēm).¹⁹ Piemēram, pašvaldības teritorijā ir nepieciešama aktīvā tūrisma atpūtas vieta. Aizsargājošā pašvaldība izstrādās konkursa nolikumu, izsludinās konkursu, un konkursa uzvarētājs izveidos aktīvā tūrisma vietu. Visticamāk, jau pēc kāda laika pašvaldība saņems iedzīvotāju sūdzības, ka iekoptie soli ir salauzti, bet izvietotās atkritumu urnas sadauzītas. Savukārt pamudinošā pašvaldība, iespējams, rīkosies citādāk. Pamudinošā pašvaldība aicinās iedzīvotājus uz sabiedrisko apspriedi par vietu, kur veidot atpūtas vietu, un mudinās iedzīvotājus un NVO uzņemties iniciatīvu atpūtas vietas veidošanā, vienlaikus daļēji sedzot atpūtas vietas veidošanas izmaksas (piem., iepērkot atkritumu urnas vai solus).

Spējinot un spēcinot vietējo kopienu un NVO, pašvaldībām ieteicams pievērst uzmanību šādiem jautājumiem:

- ▶ iedzīvotāju un vietējās kopienas informēšanas aktivitātes (piem., vietējais laikraksts, pašvaldības mājaslapa);
- ▶ atbalsts vietējās kopienas organizāciju attīstībai (piem., piedāvājot telpas NVO aktivitātēm pašvaldības ēkās);
- ▶ atbalsts vietējās kopienas organizāciju un neformālo grupu veiktajām aktivitātēm (piem., piedaloties ar līdzfinansējumu teritorijas labiekārtošanā);
- ▶ informācijas sniegšana par NVO iespējām atklātās lekcijās, semināros, diskusiju grupās.

Kā pašvaldība var izmērīt cilvēkdrošību? Pasaulē vēl nav izstrādāts cilvēkdrošības indekss, kas ļauj precīzi noteikt cilvēkdrošības līmeni pašvaldības teritorijā. Taču ir indikatori, kas liecina, ka cilvēkos ir bažas. Šādi indikatori var būt:

- a) tendence, ka palielinās to iedzīvotāju skaits, kas lūdz palīdzību sociālajā dienestā;
- b) palielinās huligānisma un vandālisma gadījumu skaits pašvaldībā;
- c) iedzīvotāju pasivitāte – uz pašvaldības organizētiem pasākumiem ierodas ļoti maz cilvēku vai arī cilvēki nav gatavi piedalīties arī aktīvo indivīdu organizētos pasākumos, kas vērsti uz kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanu (piem., taku vai soliņu ierīkošana);
- d) sabiedriskās domas aptaujās un vietējo iedzīvotāju aptaujās iedzīvotāji pauž bažas;
- e) iedzīvotāji visu problēmu cēloni saskata naudas trūkumā;
- f) iedzīvotāji nav gatavi rīkoties, kamēr nav pamudinājums no pašvaldības puses.

19 What is community empowerment. National Empowerment Partnership, April 2008

1. TABULA. CILVĒKDROŠĪBAS IEVIEŠANAS STADIJAS NO NVO UN INDIVĪDA PERSPEKTĪVAS

Cilvēkdrošības ieviešanas stadijas ²⁰	Iespējamā rīcība kopienas līmenī – NVO perspektīva	Iespējamā rīcība – indivīda perspektīva	Iespējamā rīcība – pašvaldības perspektīva
Situācijas analīze	Veicamās darbības ietver atsevišķu indivīdu un sociālo grupu nedrošības cēloņu noskaidrošanu. Svarīga ir informācija par nedrošības izplatību kopienā, par to, cik daudz cilvēku ir pakļauti nedrošībai. Jānoskaidro, kāda veida nedrošība ir izplatīta kopienā.	Indivīdam jānoskaidro pašam, kas izraisa indivīda personīgo nedrošību, un vai līdzīgu nedrošību izjūt arī līdzcilvēki (kaimiņi, ģimene, draugi). Indivīdam svarīgi saprast, ar ko viņa personīgā nedrošība atšķiras no pārējo nedrošības.	Veicamās darbības ietver atsevišķu indivīdu un sociālo grupu nedrošības cēloņu noskaidrošanu. Svarīga ir informācija par nedrošības izplatību kopienā, par to, cik daudz cilvēku ir pakļauti nedrošībai. Jānoskaidro, kāda veida nedrošība ir izplatīta kopienā.
Draudu, vajadzību, ievainojamības, risku, kapacitātes kartēšana	Šajā posmā NVO ir jāveic draudu, vajadzību, ievainojamības un savas kapacitātes kartēšana. Kartēšanai ir jāsniedz pilnīga informācija par to, kā un kuras jomās izpaužas indivīdu un NVO nedrošība. Pēc tam var mēģināt noteikt, kādi resursi kopienai jau ir un kādi nepieciešami.	Indivīdam ir svarīgi veikt savu personīgo stipro un vājo pušu, iespēju un draudu analīzi, lai noskaidrotu, kurās jomās indivīds jūtas nedroši un kādas ir nedrošības izpausmes.	Šajā posmā NVO ir jāveic draudu, vajadzību, ievainojamības un savas kapacitātes kartēšana. Kartēšanai ir jāsniedz pilnīga informācija par to, kā un kuras jomās izpaužas indivīdu un NVO nedrošība. Pēc tam var mēģināt noteikt, kādi resursi kopienai jau ir un kādi nepieciešami. Pašvaldībai ir arī jānoskaidro, vai kopienas nedrošību izraisošais cēlonis ir ticis iepriekš aktualizēts kopienā vai pārvaldes struktūrās.

20 Šeit un turpmāk cilvēkdrošības ieviešanas stadijas no: *Designing a human security programme/project*. Version 1.0. Human Security Unit, OCHA (e-formātā tiešsaistē: <https://docs.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Designing%20a%20Human%20Security%20project-programme.pdf>; skatīts 03.06.2013).

Aizsardzības un spējināšanas stratēģiju veidošana	Stratēģijas veidošanas posms ietver instrumentu un rīku izvēli, lai pārvarētu nedrošību	Stratēģijas veidošanas posms ietver instrumentu un rīku izvēli, lai pārvarētu nedrošību	Stratēģijas veidošanas posms ietver instrumentu un rīku izvēli, lai pārvarētu nedrošību
Stratēģiju ieviešana	Iepriekšējā posma ietvaros izveidotā stratēģija tiek ieviesta īsā vai vidējā termiņā.	Iepriekšējā posma ietvaros izveidotā stratēģija tiek ieviesta īsā vai vidējā termiņā.	Iepriekšējā posma ietvaros izveidotā stratēģija tiek ieviesta īsā vai vidējā termiņā.
Cilvēkdrošības ietekmes novērtēšana	Šajā posmā NVO ir jāiegūst informācija par ieviešanas problēmām un sasniegumiem.	Šajā posmā indivīdam ir jāiegūst informācija par ieviešanas problēmām un sasniegumiem.	Šajā posmā pašvaldībai ir jāiegūst informācija par ieviešanas problēmām un sasniegumiem.

Turpmākā rīcība

Pētījums par cilvēkdrošības koncepcijas ieviešanu kopienu līmenī ir Latvijas Platformas attīstības sadarbībai (LAPAS) pirmā aktivitāte cilvēkdrošības jomā, tomēr, ņemot vērā Latvijas un pasaules mēroga aktualitāti, tam ir tālākās pielietošanas potenciāls.

Teorētiskā pieeja piedāvā visaptverošu skatījumu uz kopienu līmeni, iezīmējot gan cilvēkdrošības modeli, gan cilvēkdrošības jomas un katras iesaistītās puses – indivīda, kopienas un pašvaldības – iespējamo rīcību. Uz teorētiskās bāzes veidotās praktiskās vadlīnijas sniedz metodi un labās prakses piemērus, rīcības paraugus cilvēkdrošības stiprināšanai kopienās. Pētījuma rezultāti nav piesaistīti Latvijas realitātei – tos ir iespējams pielietot citās kopienās attīstības sadarbības projektu ietvaros.

Lai aktualizētu cilvēkdrošības pieejas lietošanu Latvijā, ir jāsekmē praktisko vadlīniju popularizēšana un kopienu, indivīdu un pašvaldību kapacitātes celšana to pielietošanai.